

УДК: 08.01.04.330.332(447.82)

Шевчик Богдан Михайлович, bmshevchyk@gmail.com,
ORCID ID: 0000-0002-0004-325X,

д.е.н., професор, професор кафедри економіки,

Львівський торговельно-економічний університет, м. Львів,

Свінцов Олександр Миколайович, irene_s11@hotmail.com,

д.е.н., професор, професор кафедри економіки та менеджменту,

Дрогобицький державний педагогічний університет ім. І. Франка,
м. Дрогобич

НООЕКОНОМІКА УКРАЇНИ: СОЦІОКУЛЬТУРНИЙ ПРОЕКТ ІСТОРИЧНОГО ПРИЗНАЧЕННЯ

Анотація. Досліджуються перспективи становлення нооекономіки як парадигмального проекту ідеаційного типу культури в умовах сучасної України. Розглядається соціокультурний контекст економічних трансформацій, зокрема: діалектика атрактивних начал культурного простору формування аксіологічної основи економічного мислення; природа дисипації пасіонарності та негентропійної активності у дихотомічному континуумі соціокультурної динаміки; онтологічний принцип інтелігібельного проектизму інституціонально-економічних модальностей отекстовлення фільтром свідомості спресованих сенсів семантичного вакууму; техніко-технологічний детермінізм нульових граничних витрат матеріального виробництва як умова згортання еквівалентно-мінового простору профанного часу і натомість розгортання простору символічного обміну сакрального часу ідеаційного типу культурної ментальності. Аналізуються соціокультурні модифікації стратегій “випереджувального розвитку” “переваг відсталості” як чинники діагностики становлення нооекономіки. Україна розглядається як час, місце і середовище утворення і поширення нооекономіки та рушійної сили її формування – когнітаріату як меритократичного класу суспільства ідеаційної культури та цивілізації софійної совісті.

Ключові слова: нооекономіка, когнітаріат, парадигма, патерн, гонія, ургія, семантичний вакуум, “чорний лебідь”, “летючі гуси”, ідеаційна культура, чуттєва культура, тріалектика, атрактивність, онтологічна новизна.

Shevchyk B. M., bmshevchyk@gmail.com,
ORCID ID: 0000-0002-0004-325X,

Doctor of Economics, Professor, Professor of the Department of Economics,
Lviv Trade and Economics University, Lviv,

Svintsov O. M., irene_s11@hotmail.com,

Doctor of Economics, Professor, Professor of the Department of Economics
and Management,

Drohobych State Pedagogical University named after I. Franko, Drohobych

NOOECONOMICS OF UKRAINE: A SOCIO-CULTURAL PROJECT OF HISTORICAL PURPOSE

Abstract. *The prospects for the formation of nooeconomies as a paradigmatic project of an ideational type of culture in the conditions of modern Ukraine are investigated. The socio-cultural context of economic transformations is considered, in particular: the dialectic of attractive principles of the cultural space of the formation of the axiological basis of economic thinking; the nature of the dissipation of passionarity and non-gentropic activity in the dichotomous continuum of socio-cultural dynamics; the ontological principle of intelligible projectism of institutional-economic modalities of textualization of compressed meanings of the semantic vacuum by the filter of consciousness; the technical and technological determinism of zero marginal costs of material production as a condition for the collapse of the equivalent-minor space of profane time and, instead, the expansion of the space of symbolic exchange of sacred time of the ideational type of cultural mentality. The socio-cultural modifications of the strategies of “advantageous development” and “advantages of backwardness” are analyzed as factors for the diagnosis of the formation of the nooeconomy. Ukraine is considered as the time, place and environment of the formation and spread of the nooeconomy and the driving force of its formation – the cognitariat as a meritocratic class of the society of ideational culture and the civilization of the Sophian conscience.*

Keywords: nooeconomy, cognitariat, paradigm, pattern, gony, urgency, semantic vacuum, “black swan”, “flying geese”, ideational culture, sensual culture, trialectics, attractiveness, ontological novelty.

JEL Classification: A13, B49, O39, P16, P49, Z10

DOI: <https://doi.org/10.32782/1563-3950-2025-5-8>

Постановка проблеми. Екзистенційні виклики постають наслідками екзистенційної втоми, пов'язаної з відсутністю парадигмально-онтологічного проекту розвитку, під впливом якого пасіонарність конституюється у соборну синергію волі. Якщо ворог приходить через недбальство вчителя і священника, то криза вибухає через неучтво економістів, які вирішили, що вони тільки математики, забувши, що вони, передусім, — соціальні філософи, тобто ті, хто першими бачать істину на когнітивному горизонті буття.

Історія — це буття у каузальному покривалі часу, де усе існуюче має сенс. Під цим кутом зору кожен імпульс страждання є різновидом моральної інвестиції, кожна подія причинно обумовлена та аксіологічно проєктивна. Каузальний детермінізм майбутнього обумовлений онтологією волі до ідеалу, а континуальною темпоральністю руху цієї волі є культура. Економіка — це прикладна сфера культури у транзитивній еквівалентності опредметнених аксіологічних змістів. Оскільки культура є ціннісною протяжністю сенсів, а економіка є

остаточним способом перетворення сенсів у буття через еквівалентний обмін, то інтегральна воля до ідеалу, ініційована у культурі і опрідметнювана через економіку, є динамічним процесом як безконечного становлення, так і циклічної есхатології духовної активності у творчості і свободі. А це дає право говорити про онтологію призначення наділеного свідомістю живого в аксіологічній темпоральності історії, зокрема про місце і роль України у часі і безконечності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретико-методологічною базою дослідження слугували: концепція політичної нооекономіки А. Гальчинського [2], концепція софійності ціннісно-смыслового універсуму культури і духовності С. Кримського [6], концепція реактуалізації патерна сакрального часу у структурі символічного обміну економіки майбутнього О. Воронюка [1], ідея інтелектуального вмісту патерна влади Е. Тоффлера [9], концепт персоніфікованої істини духовної творчості у культурі Р. Тагора [8], атрактивний вимір інсайдерства нових комбінацій в еволюційній парадигмі економіки Дж. Шумпетера [10].

Метою даного дослідження є теоретико-методологічне обґрунтування перспектив становлення нооекономіки України як ідеаційного соціокультурного проекту, результатом якого буде поява нового типу меритократії — когнітаріату.

Виклад основного матеріалу.

1) Ентропійний детермінізм соціокультурних флуктуацій економічних систем.

Економічну систему звично розглядають як спосіб організації господарювання у формі скоординованої множинності механізмів та інституцій забезпечення виробництва, обміну, споживання, розподілу, привласнення і відтворення суспільства через рух вартості і доходів. Історія економіки малює оптимістичну картину невинного прогресу ідеї добробуту, наростаючої еволюції від нижчих форм до вищих, від нужди необхідності до надлишку споживчого вибору, від кам'яної сокири рікардіанського палеоантропа до сучасних цифрових технологій та штучного інтелекту. Але злидні нікуди не діваються і навіть суспільства масового споживання не можуть здолати екзистенційну прірву свого страждання. Ринок став місцем нормативного ідеалу утилітарної справедливості, але ні економіка послуг не забезпечила тотальної інклюзивності, ні економіка вражень не здолала нігілізму світогляду “білого комірця”. Ідея прогресу замовчує та ігнорує реальність іманентного занепаду. Суть проблеми полягає в тому, що людина є альфою та омегою усіх економічних процесів. Усі економічні показники суспільного багатства є не апіорно-довершеними аксіологічно-ціннісними у собі фактами, а лише попереднім нагромадженням передумов можливості людського щастя. Граничним

показником знецінення усіх економічних активів було і залишається страждання людини. Тіньовим боком економічних відносин залишається душа людини. Діалектичний закон кількісного нагромадження дає неочікувані якісні зміни; ігнорувати далі “чорних лебедів” латентних екстерналій стає небезпечно, особливо у сучасному тісно інтегрованому світі. А це означає, що сучасний економіст-теоретик повинен мати набагато ширший когнітивний горизонт, ніж його попередник індустріальної доби.

Справа в тому, що дослідникові, який вивчає суспільство, маючи справу з цифрами (а саме таким є економіст-теоретик), дуже важко відстежувати той тіньовий бік життя людей, який передує і який зумовлює кількісні детермінізми мінових трансакцій. Цей “тіньовий бік” і є місцем “вирію чорних лебедів”, які обвалюють прораховані стратегії фондових спекуляцій, множать на нуль проекти прибутковості інноваційно-інженерних технологій та маркетингово-комерційних маніпуляцій. “Чорні лебеди” раптово стають зловтішною економічною реальністю зневаженої позаекономічної причинності. Кожне страждання – це наслідок неущта, навіть у випадку фаталізму.

Латентну каузальність економічних явищ дозволяє виявляти ширший когнітивний контекст, який і виступає джерелом прихованої причинності неочікуваних результатів і тоді траєкторія відхилення між задумом і результатом принаймні матиме задовільне пояснення. Таким “ширшим контекстом” економічної дійсності виступає культура.

У найзагальнішому розумінні культура і є формою відтворення суспільства: антропогенною реальністю понад біосферну даність; людиновимірний світ людського буття – “друга природа”. Кожне суспільство є живою відкритою системою, котра існує у просторі і часі, забезпечуючи власне відтворення шляхом фіксації гомеостазу через позитивний метаболізм, коли обсяг поглинання речовини, енергії та інформації перевищує експорт ентропії – відходів життєдіяльності системи. Культура – це операційна система гомеостазу. А оскільки економічна діяльність – це триб буття в умовах світу як дефіциту, то кожна економічна система є явищем культурного життя. І оскільки кожна культура унікальна, то кожна економічна система – особлива, хоча усі підручники з економіки написані переважно однаково.

Щоб зрозуміти відмінності у функціонуванні економічних систем, треба розкрити таємниці національної культури. І перша найпоширеніша помилка полягає у трактуванні дослідниками культури як статичної системи: сукупності міфів і ритуалів, легенд і звичаїв, оповідань та обрядовості, текстів та алгоритмів ціннісно-усталених конструкцій відтворення суспільної системи, де мімезис прогресивних технологій відповідає цілям утилітарної адаптації в уніфікуючому континуумі урбаністичної одноманітності світу. Насправді культура – це динамічна система. А це означає, що

соціокультурна система повинна являти собою атрактивно-дихотомічний континуум руху енергетичних потоків в аксіологічно-біполярному просторі. Цей рух відбувається у режимі циклічного відтворення ресурсами етнокультурної традиції у діапазоні антропогенної сукцесії. А оскільки суспільство є живою відкритою системою, то кожна хвиля циклу протікає в ентропійно-дисипативному режимі власного відтворення, коли кожен наступний акт оперує меншим енергетичним бюджетом, ніж попередній. Так система прямує до свого кінця. Проте, якщо система – не просто живий організм, а носій свідомості, то вона здатна реалізувати негентропійну функцію – маніфестувати чин резистентності волі до безсмертя не через інстинкт, а через свободу і творчість. Економіка і є діяльністю негентропійного зусилля у матеріальній сфері існування.

Біполярний дуалізм атрактивних начал культури дозволяє нам стверджувати про наявність двох полюсів аксіологічної спрямованості екзистенційних змістів людської діяльності: екстравертна орієнтованість атрактора чуттєвої культури та інтровертна спрямованість атрактора ідеаційної культури. А це означає, що існують два сутнісні виміри економічної активності: зовнішня праксеологічна спрямованість зміни світу через застосування машин для поліпшення гедоністичного комфорту суспільства споживання; внутрішня аксіологічна спрямованість доцільної зміни станів свідомості для розв'язування екзистенційних суперечностей та розширення горизонтів есенціальності свободи духовної творчості у вимірах абсолютизації нормативного ідеалу добра, естетичного ідеалу краси та когнітивного ідеалу істини. А це означає, що існують два типи економічних систем: 1) капіталізм ринкової економіки чуттєвої культури; 2) нооекономіка символічного обміну ідеаційної культури.

Процес соціокультурної динаміки являє собою почергову зміну циклів чуттєвої та ідеаційної культури у статусах домінуючої, тобто такої, яка задає взірці, стандарти, норми, патерни і наративи форм і способів праксеологічного відтворення та аксіологічного оцінювання, кристалізуючи потенціал волі до життя у передбачуваних модусах соціальних інститутів. Цикли чуттєвої та ідеаційної культури змінюють один одного у потоці історичного часу: Античність – це минулий період домінування чуттєвої культури; Середньовіччя – ідеаційної; від Ренесансу до наших днів – сучасний період домінування чуттєвої культури. Початок ХХІ ст. – це перехідний етап становлення нового типу ідеаційної культури, так званого “постіндустріального Середньовіччя”. Механізм соціокультурних флуктуацій здійснюється шляхом реалізації негентропійної функції духа (інтелігібельно спрямованої волі до життя) понад косність детермінізму гомеостазу соціально-економічних систем, що характеризується наявністю інституцій-“мушель” легітимізованої екстракції ренти “креольськими”

елітами через ентропійні патерни “пастки бідності”, “ресурсного прокляття”, “загадки капіталу”, “Малтусового кумівства”, “вбивства переможця”, “залізного закону олігархії”, “глухого кута”, “обмеженого доступу”, “нігілістичного опортунізму” тощо. Соціокультурна флуктуація домінуючого типу культури відбувається в межах тріалектичної патернальної конфігурації: α -організаційного патерна $\rightarrow$ β -посилювального патерна $\rightarrow$ γ -гомеостатичного патерна. Синергія тріалектичних патернальних конфігурацій наскрізно реалізується у квадровій структурі соціально-економічної системи, де кожен вищий рівень слугує атрактивним осередком активізації трансформацій для нижчого рівня. Квадрова структура включає: 1) мікрорівень базових патернальних бізнес-тріад; 2) мезорівень патерна влади; 3) макрорівень соціокультурної динаміки; 4) мегарівень цивілізаційних домінант.

Альфа-патерн вважається організаційним тому, що включає особливий ґатунок суб'єктів-носіїв когнітологічних здібностей, які: 1) на мікрорівні виступають в якості шумпетерівських інсайдерів нових комбінацій та, відповідно, ініціаторів творчих деструкцій, а отже – смертельних ворогів креольських еліт, які привласнюють ренту і квазіренту з відтворення порочних кіл “пасток бідності” та “ресурсних проклять” в гомеостатичному режимі “оптимуму Парето”; 2) на мезорівні виступають авторами інноваційно-парадигмального проекту політичної реалізації ідеї соціальної справедливості ресурсами влади і закону, що закріплюється в економічних інститутах розподілу вартості і доходів; 3) на макрорівні виступають авторами альтернативного парадигмального проекту інтерпретації місця і ролі людини у структурі світу: конструктивності простору і екзистенції часу у вимірах вічності і безконечності шляхом інноваційної пропозиції способів зняття онтологічної суперечності між буттям і небуттям у дихотомічно-атрактивному континуумі культури; 4) на мегарівні виступають творцями сенсів досяжної досконалості реальності ідеального у безконечному майбутньому через красу завойованого безсмертя в остаточності свободи Вічної Людини.

Бета-патерн вважається посилювальним тому, що включає тип персоніфікованої аксіологічно оформленої суб'єктності: 1) на мікрорівні як шумпетерівський “ефор ринку” – банкір, ключова ланка потоку позичкового капіталу, що забезпечує нову купівельну спроможність суб'єкта інноваційно-підприємницької ініціативи; 2) на мезорівні – власник фондових активів, які конвертуються у ресурс влади політичних систем відкритого чи закритого доступу, відповідно, інклюзивних та екстрактивних економічних інститутів; 3) на макрорівні – пасіонарій-активіст, який домагається і перетворює парадигмальний інноваційно-альтернативний проект економічного розвитку у соціокультурний патернальний проект інституційного відтворення економічної системи; 4) на мегарівні – ретранслятор онтологічних сенсів

аксіологічних текстів семантичного вакууму у патернальні практики членів суспільства.

Гама-патерн вважається гомеостатичним саме тому, що як суб'єкт тріалектичної патернальної конфігурації праксеологічної актуалізації інноваційно-парадигмального проекту суспільно-економічного розвитку він персоніфікує собою фінальний етап руху системи, її мету. А ціль функціонально-процесуальної тяглості руху системи – встановлення рівноваги між структурними елементами, гомеостаз. Тому: 1) на мікрорівні у-патерн виступає як маркетолог – кінцевий реалізатор вартості на ринку та ключова точка зворотного руху потоків розподілу – грошових доходів учасників бізнес-тріади; 2) на мезорівні він виступає тим різновидом креола-рантє, який привласнює доходи, будучи власником підприємств із спадною прибутковістю природно-добувних галузей “ресурсного прокляття” або агрохолдинговим трейдером у режимі “пастки бідності”, або ініціатором “Малтусового кумівства” у замкненій системі “загадки капіталу”, коли репрезентативні документи приватної власності для використання майнових активів в якості капіталу неможливо використати легально через високий рівень корупції адміністративних органів влади; 3) на макрорівні у-патернальний суб'єкт виступає тим “вартовим винайденої традиції” того постінноваційно-парадигмального експроєкту розвитку відповідного типу культури, який, дійшовши до граничних параметрів застосування своїх сутнісних продуктивних сил, не просто набув гомеостазу, а відтворюється в ентропійному режимі патернів-симулякрів через інституції-“мушлі” або в умовах фазового переходу домінування цинічної чуттєвої культурної ментальності, або псевдоідеаційної; 4) на мегарівні він виступає як суб'єкт есхатології ургічної ментальності профанного часу лінійного виміру історії.

Ентропійний детермінізм соціокультурних флуктуацій економічних систем у квадровій структурі тріалектичних патернальних конфігурацій функціонування і відтворення суспільства полягає у дифузії сенсів та дисипації наративів пасіонарного імпульсу винахідництва від стадії когнітивної біфуркації інтелектуально-інноваційного проекту технологічного розвитку до режиму оптимуму Парето, де не просто вже не виробляється прибуток, бо усі доходи поглинає вартість послуг праці і землі, а тому, що усереднення норми прибутку уможливорює перспективу доходу на дискретній шкалі виробничих можливостей не альтернативним застосуванням обмежених ресурсів, а витворенням моделі “царства, розділеного у собі”, тобто, коли звалищем відходів соціоентропії виступає не зовнішнє середовище, а ізольований внутрішній простір самої соціально-економічної системи у вигляді “гетто для обраних” та злидених нетрів для невдах у безвиході будь-якої інклюзивності та гарантованій перспективі моральної і фізичної деградації. Така ситуація загострює антагонізми між

правлячими елітами та безправним плебсом, і якщо у культурних зонах рубіжної комунікативності останній здатний мобілізувати залишки пасіонарності, то система вибухає прогресуючою хвилею насильства. І тут постає фундаментальне запитання: чому суб'єкт у-патернальної конфігурації, який в умовах тотальності гомеостазу еволюціонує у статус організаційного α -патерна (бо він тепер головний у тріаді), не може задовільно і конструктивно далі розв'язувати завдання відтворення суспільно-економічного порядку, нівелюючи виклики майнової і статусної асиметрії між членами суспільства шляхом пропозиції результатів інноваційної творчості, здатної зміщувати криву виробничих можливостей вправо в інтегральній синергії суспільного добробуту? Про це – далі.

2) Ноуменальна онтологія аксіологічних домінант антропогенних ресурсів розвитку економіки.

Життя – це фатальний примус користуватися свободою в умовах альтернативного вибору обмежених засобів, тобто в умовах вітального детермінізму цілей, засобів, потреб, ресурсів, волі і сили. Разом з тим, унікальною здатністю людини є хист детермінувати безконечне і невідоме майбутнє в образах ідеального буття. Тому людина є духовною істотою – творцем світу у собі. Творчість означає поєднувати непоєднуване, наближаючись до абсолютного у волінні досконалого. Результатом поєднання непоєднуваного постає штучний світ корисних речей – засобів життя та інструментів їх добування. Однак кожній речі передують думка, бо Слово перебуває Напочатку всього.

На терезах свідомості людина зважує сенси доцільності. Якщо буттю речі передують ідеї речі, то фізичному вакууму передують семантичний вакуум. Тобто семантичний вакуум виступає примордіальним середовищем об'явлення слова, яке через подальше залучення вольових потужностей організму стає подією примноженого буття світу. Подієва актуалізація через творчість у свободі духовним зусиллям волі когнітивно розпакованих примордіально-онтологічних спресованих сенсів семантичного вакууму та їх отекстовлення для збагачення ноосферної ойкумени у напрямку наближення до нормативних ідеалів істини, краси і добра є земним призначенням людини-розумної. Людина-економічна в сучасних умовах повинна сублімувати зі статусу редукованого патерна людини-розумної, бо інтелект стає не просто основним ресурсом максимізації грошової вигоди (поруч із працею, капіталом і землею), а виступає безальтернативною умовою чистої прибутковості апріорі. І якщо на початку XX ст. Дж. Шумпетеру дану тезу довелося доводити, то сьогодні це очевидно і зрозуміло усім, навіть тим, хто це заперечує.

Але звідки приходить Слово, яке через застосування праці стає Буттям Світу? Семантичний вакуум – це чиста недиференційована потенціальність образної актуалізації можливого буття, що являє собою

континуальну безконечність спресованих сенсів світу на аксіологічно-когнітивній шкалі ймовірностей. А шкала ця розташована у свідомості людини. Сам же ж семантичний вакуум як єдина Першооснова всього і є власне Субстанцією, персоніфікацією якої є Пракриті – Велика Матір Світу, Софія-Оранта, Лоно Життя Всього.

Отож, фільтр людської свідомості вибірково розпаковує на шкалі ймовірностей спресовані сенси семантичного вакууму, отекстовуючи їх в аксіологічному контексті культури у формі пропозиції інтелектуальних вартостей. Екзистенційне наповнення текстів може мати ургійну або гонічну спрямованість. Ургійна ментальність розглядає світ як механічний агрегат. На ній будується інженерне мислення техніко-технологічного освоєння природи. Ургокогнітивне мислення винаходить нові вдосконалені машини, застосування яких в якості основного капіталу дає конкурентну перевагу шумпетерівському інсайдеру нових комбінацій у формі чистої прибутковості. В економіці машина є інструментом інтенсифікації енерговидобутку, конвертованого у грошовий дохід – підприємницький прибуток – за рахунок стиснення тривалості часу трудового цілепокладання зусиль уречевленої праці. Але що є кінцевою метою застосування машини?

Говорячи про доцільність, економіст оперує поняттям “вартості”. Вартість інженерно-технологічного проекту зміни природи через застосування машини визначається інтенсивністю капіталовіддачі протягом того проміжку часу, коли величина зростаючих граничних витрат не зрівняється з величиною вартості залучених послуг праці і землі, унеможлививши економічний спосіб отримання прибутку. Тоді вступає в дію “закон Візера”, згідно з яким гранична корисність граничної одиниці капіталу визначається граничною корисністю граничного продукту. Тоді “креативний менеджер” підприємства може зробити два кроки: 1) ініціювати міграцію капіталу у просторі міжнародної економіки для знаходження джерела прибутковості завдяки дешевим людським і природним ресурсам у якійсь бідній країні; 2) ініціювати впровадження капітальних інновацій у власній промисловій галузі. Перший крок може здійснити у-патернальний суб’єкт у статусі організаційного, проте другий крок – виключно а-патернальний суб’єкт: інженер-винахідник, вчений, талановитий практик, який наділений творчим талантом бачення прихованих інноваційних можливостей.

Отож, економічна ефективність промислової машини виражається ступенем зниження вартості граничних витрат виробництва аж до тієї межі, коли величина амортизаційних відрахувань не обмежуватиме потенціал прибутковості в умовах оптимуму В. Парето. Тобто, в ідеалі це була б машина з “вічним двигуном”, яка функціонує в режимі нульових граничних витрат виробництва. Для цього потрібна одна умова: наявність фізично невідокремленого ресурсу виробництва. І

такий ресурс існує – це інформація. А це означає, що вже сьогодні з'являються капітальні машини, здатні створювати вартості в умовах нульових граничних витрат виробництва, наприклад 3D-технології, у вигляді цифрових технологій інформаційно-комунікаційних мереж та штучного інтелекту. А далі нульові граничні витрати обвалюють ціновий ринковий механізм, оскільки унеможливають формування ціни ринкової пропозиції на основі підрахунку вартості витрат ресурсів виробництва, зокрема енергетичних потоків, бо інформація – не матеріальна, а енергія – це форма руху матерії.

Отож, нульові граничні витрати повністю емансипують із структури вартості товару як вміст живої, так і уречевленої праці. І тоді у структурі вартості залишається лише один-єдиний вміст людської присутності як праці, котра є субстанцією економічної вартості, – це факт ідеї буття речі як товару, інформаційний проект, інтелектуальний зміст, образ речі у свідомості її автора. І саме цей чисто інтелектуальний вміст вартості товару і визначатиме величину ціни ринкової пропозиції на інформаційному ринку. Але при цьому виникає одна суттєва проблема: з'ясування теоретико-методологічного принципу визначення вартості слова як товару.

Згідно із рікардіанським трудовим законом економічна вартість товару є прямо пропорційною кількості затраченої праці та обернено пропорційною продуктивній силі праці. Величина вартості залежить від тривалості робочого часу та інтенсивності метаболізму енерговидобутку. Але скільки часу триває процес виробництва слова? – Добу, годину, хвилину? Образ можливого буття як думка з'являється у свідомості творчої особистості миттєво як блискавка. А мить – це абсолютна часова дискретність матеріальної дійсності, яка не виражається математичним числом, а отже не має власної кількісної репрезентації, зокрема у грошовому вираженні, адже неможливо інструментами когнітивного детермінізму рахувати необмежене, нефіксовану протяжність миттєвості. Але якщо мить є неодискретненою категорією плинної безконечності, то вона аксіологічно релевантна вічності – повноті часів у неминущій актуальності теперішнього, тут-і-тепер завжди. І якщо, згідно із другою частиною закону вартості Д. Рікардо, вартість товару є обернено пропорційною продуктивній силі праці, то така продуктивність праці, яка опредметнює вічність у цінності абсолютного буття є істиною. Але чи може мати ринкову ціну істина?

Навіть штучний інтелект, який витісняє продуктивну силу людського розуму з усіх сфер надання послуг та організації чуттєвих вражень всюди там, де потік вартості піддається оцифровуванню у модусі відтворення, не може продукувати вартість як істину, яка є новизною одкровення духа позитивної екзистенції буття у вимірах нормативного ідеалу абсолютного добра. Істина є Ликом Творця чистого дару благодаті покликаних і вибраних, яка апріорі не має мінового

еквівалента у зворотній транзитивності ринкового простору – бо що може дати людина взамін за власну душу, якою грошовою сумою вимірюється дар життя?

Тут закінчуються усі техно-механістичні наративи ургічної ментальності чуттєвої культури і настає вимога розуміння світу як організму розвою життя, де дух людини виступає не як архітектор косної матерії, а як садівник квітів краси, покликаних стати плодами добра. Тут виступає людина як носій гонічної ментальності ідеаційного типу культури. Як економічний суб'єкт ця людина виступить у соціальному статусі когнітарія – виробника інтелектуальних благ, споживною вартістю яких буде онтологічна новизна наближеної духовної досконалості. Як суб'єкт ідеаційної культурної ментальності когнітарій виявлятиме економічну активність, створюючи інтелігібельні вартості не в профанному часі ринкового простору зворотної транзитивності мінових еквівалентностей, а в сакральному часі символічного обміну нооекономіки. І місцем народження такої людини – когнітарія, – за нашими прогнозами повинна стати страждаюча але незламна Україна.

Крізь криваве місиво смерті і жертви Україні суджено довершити дгарму – стати Житницею Істини оновленого світу. Яким є Шлях цієї дгарми – далі.

3) Сучасна Україна на шкалі координат «переваг відсталості»: патерн міфу і наратив прогресу.

Із часу проголошення незалежності Україна була для світу таємничою “сірою зоною” незрозумілої ідентичності та невизначеної суб'єктності. Проте, якщо Історія має Закон, то один із його постулатів повинен звучати так: серед уламків ландшафту агонізуючої цивілізації периферійна зона спонтанних флуктуацій духовної активності в період регенераційної фази циклу пасіонарності, еволюціонує у статус нового центру. Від себе додамо: особливо коли ця так звана “периферія” вже раніше була центром цивілізації, а головно – її материнським началом. Як сказане стосується України? – Безпосередньо!

З моменту проголошення незалежності Україна стала на шлях реформ, структурних та інституційних трансформацій посткомуністичної адміністративної спадщини з метою становлення більш ефективної системи утворення і розподілу багатства, переважно постульованої владою як соціально орієнтована ринкова економіка. А кожен перехід передбачає відтворення взірця, який реалізується двома стратегіями: “переваг відсталості” та “зворотної інженерії”.

Зазначені стратегії, будучи впроваджені шляхом економічних реформ, забезпечують феномен “випереджувального розвитку”. Щодо “зворотної інженерії”, то вона уможлиблювала синергію розвитку економіки в індустріальний період, коли на основі детального аналізу придбаного новітнього зразка вдосконалювались структурно-

функціональні елементи і в підсумку виходив досконаліший зразок як конкурентна перевага. Ефективність такої стратегії передбачала перманентний час інтенсивних змін, але не постійний. А тому в постіндустріальний період, коли інноваційні технології з'являються і поширюються вже не роками, а годинами – стратегія “зворотної інженерії” непридатна для технологічно-інноваційного прориву, а тому з'явилася її модифікація – “зворотне проектування”.

Стратегія “переваг відсталості”, подібно до попередньої, передбачає мімезис інноваційних технологій та їх ефективне впровадження як макроекономічної конкурентної переваги без необхідності затрати зусиль на “творчі деструкції”, інституційну зміну та внутрішню боротьбу між шумпетерівськими новаторами та креолами-рантє. Але є одна умова: успіх гарантують попередньо підготовлені кадри, навчені людські ресурси, технологічно адаптований інтелектуальний капітал. Але звідки йому з'явитися в країні “пастки бідності”? Це пояснює природу порочних кіл злиднів у бідних країнах.

Проте досвід країн Південно-Східної Азії у другій пол. XX ст. надав оптимізму очікуванням застосування стратегії “переваг відсталості”. Але, знову ж таки, тут склалися особливі передумови економічного розвитку, відомі як стратегія “летючих гусей”. Особливість полягає в тому, що ця модель ефективно діє у просторі культурно споріднених країн. Вона являє собою квазіконфуціанську латентно-патерналістську вертикаль, у якій індустріально розвинутий “очільний гусак” (Японія) використовує бідні країни не в якості “глухого кута” “ресурсного прокляття” неоколоніального добування дешевих природних і людських ресурсів для потреб розвитку власного національного виробництва, а експортує саме технології (морально, а не фізично застарілий капітал). “Вбиваються два зайці”: створюється інвестиційна ємкість ринку ресурсів місцевого виробництва і формується споживчий місцевий ринок завдяки зайнятості і доходам робочої сили, утвореної попередніми капіталовкладеннями. Подальший експорт новітніх технологій стимулює реекспорт у ще біднішу країну, яка отримує шанс на добробут вже як “третій гусак” і т. д. Суть синергетичного двигуна полягає в тому, що у цій напівпатерналістсько-неоконфуціанській моделі присутній високий ступінь горизонтальної свободи і відкритої (за К. Поппером) зворотної транзитивності вартості по вертикалі знизу вгору, завдяки чому інтегрально зростають доходи усіх “гусей” без інфляційної складової. І, на відміну від “зворотної інженерії” та “переваг відсталості”, модель “летючих гусей” як стратегія “випереджувального розвитку” доволі успішна саме в постіндустріальних умовах інформаційно-цифрових технологій, що підтверджує досвід “азійських тигрів”.

Чи спрацює ця модель в Україні? Напрошується зустрічне запитання: а хто для України буде “очільним гусаком”:

континентальний Євросоюз, англосаксонська атлантична Північ, чи ще хтось? І, головне, як кількасотлітня колонія Московії, Україна все ще інтегрована у її культурно-візантійський простір. Ультрапатерналістська вертикаль Чингізханової Яси, яку політично успадкував Кремль, – це дзеркальне відображення моделі “летючих гусей” із точністю до навпаки: тут повністю відсутні виміри горизонтальної свободи нижчих ланок, які дають шанс на успішність, бо потоки зворотної транзитивності вартості функціонують у режимі “глухого кута”: з одного боку, – всепожираючий Центр, з іншого, – політично запрограмоване “ресурсне прокляття” периферійних злиднів завойованих колоній. Непомірно високою ціною Україна сьогодні відривається від смертельних обіймів цього останнього Левіафана імперіалізму.

Отже, гіпотетично мав би існувати ще якийсь шлях “випереджувального розвитку” в умовах, коли інтенсивність потоку інновацій піде вже не на години, а на хвилини. І цей шлях мав би бути сутнісною модифікацією “переваг відсталості”: назовемо його стратегією “імпліцитних перспектив” – “Білим Лебедем Історії”.

Особливість України полягає в тому, що вона не просто “периферійний гусак” – вона “екс-очільний гусак”, котрий перебуває у стані своєї історичної амнезії. Україна – прадавній і забутий Центр Заходу, де знаходяться витoki його душі і джерела його духа; тут знаходиться “глина тіла” цивілізації арійських етносів, їх перша злакова зернина. З позицій аксіології лінійного часу озвучена теза не має прикладного смислу, але з позицій циклічного виміру історії – це принциповий ресурс розвитку. В умовах технологій нульових граничних витрат економіки послуг та економіки вражень існує серйозний ризик латентної екстерналії “чорного лебедя” моральної ентропії – утворення гламурно-богемного нігіліста-споживача знесутиєнених шоу-симулякрів, у якого прогресує емпатійний аутизм. Ця загроза ще не усвідомлюється на Заході, а її симптоми толеруються в межах цінностей ліберальної демократії. Це повзучий духовний занепад, який можна трактувати як закономірну фінальну обскураційну фазу завершення циклу домінування чуттєвої культури, яку замістить культура ідеаційна (щось подібне було в період занепаду Римської імперії). Постає запитання: яка країна оптимально наділена потенціалом стати новим центром поширення цінностей ідеаційної культури? Історичний досвід підказує – це переважно, така периферія, яка хворіє на нав’язану їй історичну амнезію своєї культурно-ментальної неповноцінності, через що вона лише відчуває, але не усвідомлює свою дгарму. У цю формулу повністю вписується Україна.

Україна – це архетиповий Центр Заходу, серце його утроби. Примордіально усі покоління українців (включно із пращурами-праукраїнцями) є носіями не ургійної, а гонічної культурної

ментальності, яка трактує світ як живу органічну систему, а не мертвий механічний агрегат. Тому початок “тіла” Заходу – це хліб Трипільської культури, той додатковий продукт, який став першим надлишком чистого дарування символічного обміну сакрального часу, де централізація державної влади не суперечила гідності низової людини: афінську демократію годував скіфський хліб.

Хліб є Тілом Слова. І це той випадок, коли за символічними алегоріями приховані наукові явища (проблема в тому, що каузальність історичних подій, як критерій когнітивної істини, не підлягає підтвердженню лабораторним експериментом, як у природничих науках). Історичні процеси розвитку включають в себе дихотомію атрактивних начал культурної динаміки: “ургія – гонія”, “чуттєва культура – ідеаційна культура”, “культура сорому – культура провини”, “профанний час еквівалентного обміну – сакральний час символічного обміну” тощо. Акматична фаза домінування певного типу культури, де пасіонарність конституїрована в інститути суспільного відтворення, визначається нами як цивілізація. Під цим кутом зору прогрес цивілізацій (незалежно чи з позицій лінійного, чи циклічного часу історії) включає такі типи (і водночас етапи): 1) цивілізація примусової праці; 2) цивілізація узгоджених інтересів; 3) цивілізація ідеї справедливості; 4) цивілізація софійної совісті.

Сучасна епоха характеризується синтезом другого і третього типів і визначається як постіндустріальна цивілізація соціального ринкового господарства. Попереду – горизонт четвертого типу. Вже зрозуміло, що цивілізація софійної совісті будується на аксіологічному фундаменті ідеаційної культури сакрального часу символічного обміну. Але як все це виглядає хоча б теоретично? Наука теж чекає на “когнітивного месію”, який зможе пояснити наразі немислиме.

Із вищезазначеного стає зрозуміло, що для “українського дива” потрібен особливий різновид інтелектуального капіталу – когнітарій-меритократ. Його діяльність наскрізно пронизує усі квадрові шаблі: на мікрорівні базових патернальних бізнес-тріад як α -патернальний суб’єкт, когнітарій – це більше, ніж шумпетерівський новатор заміщення диліжансів паровозами; на мезорівні патерна влади – він більше, ніж автор парадигми “штучного безсмертя”, який практикує біо-нано-нейро-технологічні маніпуляції із живою і косною речовиною (адже на атомно-молекулярному рівні нерозрізнявані для досліджуваних приборів жива і нежива матерія); на макро- та мегарівнях – він не просто фахівець-інтелектуал ургоінженерних проєктів, а суб’єкт “філософії серця” наративу “зрідненої праці” Григорія Сковороди. Свідомість “нерівної рівності” дає йому есенціальний спокій концентрації зусиль здійснення дгарми – обов’язку совісті софійної соборності чину, де ціннісна придатність минулого в актуальній довершеності посталого теперішнім майбутнього

визначається мірою повноти присутності Сущого, Вічного і Безконечного, Який у миттєвості події людської творчості постає Живою Досконалістю Ідеалу як вміщений у краплину океан, бо лише через парадокс неможливого у Буття входить Істина. Це і буде майбутня Українська Людина – абсолютна конкурентна перевага Царства Духа, проінвестована кров'ю героїв Великої Визвольної війни.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Нами було здійснено спробу довести, що нооекономіка – це щось більше, ніж вчинок альтернативного вибору в умовах світу як дефіциту. По-перше, феномен ціннісного судження є категорією домінуючої у соціумі культури, а, по-друге, чим зумовлюється вартість з точки зору проігнорованої альтернативи, коли мова йде про слово як продукт споживання свідомості? Насправді ж різниця між матеріальною економікою та нооекономікою настільки суттєва, що для розуміння цього необхідно вийти за звичні межі предмета мейнстрімного економікса, адже дефіцит слова не обмежується ні простором, ні часом, ні кількісно – хіба лише мірою особистого неучтва. То в режимі якого дефіциту функціонує нооекономіка: природного чи штучного? А немає дефіциту – немає вартості, немає обміну, немає ринку і зникає мотивація виробництва додаткового продукту. Програмуються злидні і страждання.

То що є вартістю слова? У даному дослідженні ми намагалися довести, що в умовах нооекономіки цінність інтелектуального продукту зумовлюється екзистенційним потенціалом зосередженого у тексті сенсу зняття суперечності між буттям і небуттям для розширення горизонту присутності людини у світі як джерела добра. Якщо економіка – ця сфера прикладної етики, то нооекономіка – це сфера моральної сублімації монетизованої благодаті.

Спосіб організації господарювання, де основним ресурсом і продуктом виступає слово, споживною вартістю якого є онтологічна новизна екзистенційних сенсів буття, визначається нами як нооекономіка. Сучасна модифікація економіки послуг в економіку вражень є чітким маркером обскураційності гомеостазу пасивно-чуттєвого типу культури, що завершиться біфуркацією і наростаючою фазою активної ідеаційної культури, у якій інституціональні відносини власності та еквівалентні транзитивності вартості визначаються нами як нооекономіка.

У даному дослідженні ми продемонстрували, як у квадровій структурі мікро-, мезо-, макро- та мегарівнів патернального відтворення соціокультурних систем через механізм тріалектичних патернальних конфігурацій реалізується негентропійна функція інноваційного розвитку економічних систем. Аналогічним чином постане і нооекономіка. Нульові граничні витрати виробництва цифрових нано-нейро-біо-когні-інфо-технологій завершать індустріальний історичний

цикл зворотної транзитивності еквівалентних вартостей профанного часу і ринок перестане бути синонімом суспільства. А, окрім ринкового, цивілізація знає лише один-єдиний вид обміну – символічний. Цей тип обміну протікає у вимірах сакрального часу дарування нееквівалентного надлишку, що формує морально-аксіологічні сенси “культури провини”. Якщо структура суб’єктів ринкових відносин дуалістична (попит – пропозиція), то структура символічного обміну тріалектична: інтелігібельний інсайдер слова – інтерпретатор слова – споживач слова. Тут суб’єктом монетизованого “дарунку-у-відповідь” першому суб’єкту-інсайдеру виступає не другий, а третій учасник. Інституціональний механізм такого розподілу і привласнення поки що нам невідомий у силу відсутності практичних прецедентів у сучасному світі. Це справа майбутнього.

За нашими прогнозами саме в Україні формуються найсприятливіші передумови становлення когнітаріату – меритократичного класу суспільства нооекономіки. Лише в Україні інтелектуальний та соціальний капітал наділений не лише ургійними здібностями механізації та агрегативної асиміляції живої природи, а вміщує глибинний архетиповий досвід (зосереджений у символах етнокультури) інклюзивно-комплементарних відносин усіх елементів та органів живих систем на основі есенціальних цілей абсолютних сенсів буття людини – волі до безсмертя. Війна увиразнила і прискорила ці процеси.

ЛІТЕРАТУРА

1. Воронюк О. Філософія сакрального. Київ: Видавець Марко Мельник, 2018. 256 с.
2. Гальчинський А. С. Політична нооекономіка: начала оновленої парадигми економічних знань. К.: «Либідь», 2013. 470 с.
3. Енаф М. Ціна істини: дар, гроші, філософія. К.: Дух і літера, 2019. 512 с.
4. Кизим М. О., Матюшенко І. Ю. Перспективи розвитку і комерціалізації нанотехнологій в економіках країн світу та України: монографія. Х.: ВД “ІНЖЕК”, 2011. 392 с.
5. Кісь Р. Свобода і рух смислів. НАНУ, Інститут народознавства. Львів, 2019. 384 с.
6. Кримський С. Під сигнатурою Софії. К. : Вид. дім “Києво-Могилянська академія”, 2008. 367 с.
7. Лютий Т. Культура припад і спротиву. – К. : Темпора, 2020. 576 с.
8. Тагор Р. Релігія Людини : лекції Гібберта. Львів : Видавництво “Апріорі”, 2022. 160 с.
9. Тоффлер Е. Нова парадигма влади. Знання, багатство, сила. К. :

Акта, 2003. 560 с.

10. Шумпетер Й. А. Теорія економічного розвитку: Дослідження прибутків, капіталу, кредиту, відсотка та економічного циклу. К. : Видавничий дім “Києво-Могилянська академія”, 2011. 242 с.

REFERENCES

1. Voron`iuk O. (2018), *Filosofija sacral`noho*. Vydavets` Marco Mel`nyk, Kyiv, 256 s.

2. Hal`chynsky A. (2013), *Politychna nooekonomika: nachala onovlenoji paradyhmy ekonomichnyh znan`*. Lybid`, Kyiv, 470 s.

3. Henaff M. (2019), *Tsina istyny: dar, hroshi, filosofija*. Duh I litera, Kyiv, 512 s.

4. Kyzym M. and Matujshenko I. (2011), *Perspektyvy rozvytku I komertsializatsii nanotehnologij v ekonomikah krajin svity ta Ukrainy*. Inzjik, Harkiv, 392 s.

5. Kis` R. (2019), *Svoboda I ruh smysliv*. NANU, Instytut narodoznavstva, Lviv, 384 s.

6. Krymsky S. (2008), *Pid sygnaturoju Sofii*. “Wydavnychiy dim “Kyivo-Mohyliaska akademiya”, Kyiv, 367 p.

7. L`utij T. (2020), *Kul`tura prynad I sprotyvu*. Tempora, Kyiv, 576 p.

8. Tagor R. (2022), *Religija L`udyny*. Wydavnytstvo “Apriori”, Lviv, 160 p.

9. Toffler E. (2003), *Nova paradygma vlady. Znannja, bahatstvo, syla*. Akta, Kyiv, 560 p.

10. Shumpeter J. (2011), *Teorija ekonomichnoho rozvytku. Doslijen`ya prybutkiv, kapitalu, kredytu, vidsotka ta ekonomichnoho tcsiklu*. “Wydavnychiy dim “Kyivo-Mohyliaska akademiya”, Kyiv, 242 p.